

66. Thẩm vấn

Căn nhà ngoại ô nằm trong một khu yên tĩnh. Chung quanh nhà có ao của người chủ đất thả rau muống và nuôi cá. Con hẻm từ lộ chính vào nhà có bóng mát của hàng dừa và vài cây trứng cá, chẳng khác gì cảnh đồng quê. Tuy khu nhà nằm ngay sát Sài Gòn ồn ào tấp nập trên con đường Phan Thanh Giản nối dài chạy từ Đa Kao ra Hàng Xanh, nay đổi tên là Điện Biên Phủ, nhưng tiếng xe ngoài đường lớn chỉ văng vẳng như lọc qua một màn chắn vô hình, vừa đủ để nhắc nhở mình đang sống rất gần nơi đô hội.

Chiều ngày 24 tháng 12 năm 1979, Long, Mai và hai con, trai 9 tuổi và gái 7 tuổi, cả gia đình sốt sắng bắt tay vào làm cái hang đá trong dịp lễ Giáng Sinh. Những cái tượng nhỏ xíu của Chúa Hải Đông, Mẹ Maria và Thánh Giuse, cùng với những người chăn chiên, ba vua, con bò, con lừa, con cừu... được Long gói cẩn thận trong giấy bao xi-măng cất trong một cái hộp các-tông từ cả chục năm nay, cứ mỗi mùa Giáng Sinh lại lấy ra bày biện trong cái « công trình » hình thù như một hang đá bằng giấy ngay trên bàn góc phòng khách. Giấy bao xi-măng trong hộp được lấy ra rắc thêm bột màu trông cho có vẻ rêu phong, rồi vò lại làm giả những hòn đá lớn xếp lại thành một cái núi với một khoảng trống phía dưới, chính là cái hang có máng cỏ ở giữa. Năm nào cũng làm như thế, nhưng luôn luôn có sáng tạo vì hang đá mỗi năm đều khác nhau, và mỗi năm lại tìm ra một vài thứ gì đó trang hoàng thêm cho « công trình nghệ thuật » của gia đình nhỏ bé này.

Công việc sau đó, cũng là công việc mất thời giờ nhất là gắn hai dây đèn màu, nhét các bóng đèn vào các kẽ « đá » sao cho đừng thấy dây điện. Sở dĩ mất nhiều thời giờ với hai cái dây này vì nó cũ lắm rồi, và luôn luôn có một vài bóng đèn bị hỏng. Có khoảng hai chục bóng trong một dây đèn, chỉ cần một bóng bị « đứt » là cả dây không sáng nữa, không phải như các dây đèn hiện đại sau này, một bóng bị hỏng không ảnh hưởng gì đến các bóng khác. Long phải tháo từng cái bóng ra, bóng đủ màu vàng xanh tím đỏ, dùng một cục pin và một sợi kẽm tự chế thành một dụng cụ để thử từng cái bóng đèn một.

Chàng đang cặm cụi thử các bóng của dây đèn thứ hai trong khi hai con đang loay hoay giăng dây đèn thứ nhất đã sửa xong vào hang đá thì thấy hai thanh niên đi xe Honda đậu ngay trước nhà. Nhìn qua cửa sổ, Long thấy người ngồi sau xuống xe mở cồng nhỏ vào trong hàng ba rồi gõ cửa chính. Chàng bỏ dở công việc ra mở cửa, người thanh niên hỏi có phải nhà của Hoàng Kim Long không. Khi được xác nhận đúng nhà, người đó đưa cho Long một mảnh giấy nhỏ xíu bằng bàn tay. Đó là một tờ giấy của công an, không phải công an phường hay quận mà là công an thành phố. Tờ giấy có tên của Long được viết tay điền vào chỗ trống trong tờ giấy in, có chữ ký đảng hoàng và một con dấu to đỏ chói. Nội dung yêu cầu Long đến trụ sở công an thành phố trên đường Trần Hưng Đạo, lý do « sẽ cho biết sau » cũng viết tay. Long hỏi chừng nào đi, người thanh niên trả lời phải đi ngay bây giờ, rồi leo lên Honda chạy thẳng, không nói gì thêm. Hai thanh niên này không mặc quần áo công an, có vẻ hấp tấp làm cho xong việc để về cho nhanh...

Đây là buổi chiều ngày 24 tháng 12, đêm nay các nhà thờ làm lễ đêm. Chính quyền cộng sản không thích tí nào cảnh nhà thờ nào cũng đông nghẹt giáo dân, chưa kể cảnh thanh niên nam nữ kéo nhau ra đường chung quanh các nhà thờ, ăn mặc đẹp đẽ, vui như ngày hội. Một truyền thống từ lâu đời đã như vậy, bây giờ vẫn vậy, chính quyền mới muốn ngăn cấm cũng chẳng được ! Hai thanh niên mang giấy đến nhà Long chắc cũng hỏi hỏi làm xong việc để về « đóng bộ » đi chơi đêm Giáng Sinh.

Long đã sống gần 5 năm trong chế độ mới, đã trải qua nhiều lớp học chính trị, nhiều lần khai lý lịch, đã phải qua tù cải tạo, nhưng đây là lần đầu Long bị công an gọi. Tuy chàng cũng đã có kinh nghiệm cọ xát với thực tế của cuộc sống trong một xã hội « công an trị », mảnh giấy chàng cầm trong tay cũng làm chàng chợt dạ. Mai cũng lo lắng lộ ra mặt, hai vợ chồng không nghĩ ra mình đã làm điều gì mà công an cấp thành phố phải chiếu cố đến mình ?

Nhưng lo hay không cũng phải đi ngay. Giấy gọi Long, không gọi Mai, nhưng nàng nhất định đòi đi theo, ở nhà nóng ruột nàng không chịu nổi. Lỡ ra chàng có bị công an giữ lại thì nàng cũng còn biết ngay để tìm cách đối phó, chứ ngồi nhà thì trong trường hợp đó phải chờ đến bao giờ mới biết tin ?

Thế là Long lấy chiếc Honda PC chở vợ đi, để hai con ở nhà, nhắn với hai chị em người hàng xóm mình đi có việc gấp, nếu về trễ quá nhờ hai cô trông cháu giùm. Bình thường chiếc PC chỉ dùng để đi chơi đâu cả gia đình, con trai ngồi trước, con gái và mẹ ngồi sau. Xăng mua chợ đen rất đắt. Bình thường đi hai vợ chồng chỉ dùng xe đạp. Nhưng hôm nay không bình thường chút nào cả, vả lại tính ra vừa đi vừa về hơn 10 cây số nên phải dùng chiếc PC vậy.

Trụ sở Công An Thành Phố nằm trên đường Trần Hưng Đạo, số 274, trước 1975 là Nha Cảnh Sát Đô Thành. Đến nơi chàng gặp người công an gác cổng, chàng nói có giấy gọi đến làm việc, người gác cổng

chỉ chỗ gửi xe phía ngoài tường rào. Hai vợ chồng đến đó gửi xe xong, Long dặn Mai chờ ở đấy, chàng trở lại công, người gác cho chàng vào trong, chỉ một cái phòng ngay phía trong cổng sắt lớn. Chàng vào đưa giấy gọi cho một nhân viên tại đó, người này đọc xong, hỏi xăng tiếng tại sao giờ này mới đến. Long trả lời có hai người mang giấy đến tận nhà, lúc đó đã 3 giờ rưỡi, tôi phải bỏ dở công việc đến đây ngay, làm sao sớm hơn được ? Người kia nói chàng chờ rồi vào phòng trong, chắc là để điện thoại cho cấp trên. Năm phút sau trở ra nói với Long : « *Hôm nay trễ quá rồi, anh về sáng ngày 26 trở lại đây lúc 9 giờ.* »

Long trở ra ngoài chỗ gửi xe, Mai thấy chồng ra mừng quá, tưởng là đã xong xuôi mọi chuyện trong thời gian ngắn như thế, không ngờ lại phải trở lại hai ngày sau. Nhưng Long tìm cách trấn an vợ, cũng là để trấn an mình : « *Ít nữa nó không bắt mình là điều quan trọng nhất, hơn nữa không phải là chuyện gấp gáp gì, bằng chứng nó để cho mình nghỉ ngày mai lễ Giáng Sinh, ngày một mới phải trở lại, anh nghĩ không có gì đáng lo đâu !* »

Nghĩ vậy nên ra về « lòng thơ thới hân hoan », chạy xe trên Đại Lộ Trần Hưng Đạo, lúc qua rạp Đại Nam hai vợ chồng còn nhắc lại kỷ niệm lần đầu đi xem xi-nê với nhau lúc mới quen, phim Bonnie and Clyde của Mỹ với hai tài tử nổi tiếng Warren Beatty và Faye Dunaway, mỗi lần có cảnh bắn nhau là Mai sợ co rúm người lại... Rồi qua bùng binh chợ Bến Thành, đại lộ Lê Lợi, quẹo trái đường Tự Do nay là Đồng Khởi. Lại nhớ mấy câu về thật dí dỏm và ý nghĩa người dân Sài Gòn nghĩ ra khi đa số đường phố Sài Gòn bị đổi tên, Tự Do biến thành Đồng Khởi, Công Lý biến thành Nam Kỳ Khởi Nghĩa :

Nam Kỳ Khởi Nghĩa tiêu Công Lý

Đồng Khởi vùng lên mất Tự Do

Đến trước nhà thờ Đức Bà quẹo phải vào đường Nguyễn Du, khi qua trước cổng trường Taberd xưa, bao kỷ niệm vui buồn lại tràn về, những bước đầu khi chàng 18 tuổi từ Đà Lạt về Sài Gòn tập tễnh bước vào cuộc sống tự lập, rồi lúc 31 tuổi, mới 4 năm trước, khi chàng đến đây trình diện để « được học tập cải tạo »...

Về đến nhà, hai con mừng quá thấy bố mẹ về sớm, vì khi đi về lo lắng lộ ra nét mặt hai vợ chồng làm hai đứa cũng sợ không biết có chuyện gì trầm trọng mà để chúng nó ở nhà một mình như thế. Nhưng Long cũng trấn an con như đã trấn an vợ, cố quên đi tờ giấy quái ác để vui vẻ mừng lễ Giáng Sinh cùng gia đình.

Rồi sáng ngày 26 cũng đến, lần này Long thuyết phục được Mai để chàng đi một mình, vì biết chắc là không có chuyện bắt bớ gì cả. Chàng lấy xe đạp đi thay vì PC, hà tiện xăng là chuyện đương nhiên. Đến nơi, sau những thủ tục giống như hai ngày trước, lần này chàng được hướng dẫn đến ngôi nhà chính, vào một căn phòng nhỏ xíu có một cái bàn và hai cái ghế đối diện nhau. Chờ một lát, một người bước vào cầm một tập hồ sơ dày cộm. Anh chàng gầy gò, mặt xương xương, mặc áo sơ-mi cộc tay màu trắng hơi ngà ngà, bỏ ngoài chiếc quần kaki cũ, mang đôi dép nhựa trong, kiểu dép của cán bộ thay cho dép râu. Đúng là một cán bộ cách mạng điển hình. Càng điển hình hơn nữa khi anh chàng bắt đầu nói, giọng miền Trung của khu 4, có lẽ là gốc Quảng Bình.

« *Anh thường đến đường Nguyễn Du chỗ mấy người con lai Pháp hay tụ tập trước sở xuất nhập cảnh, rồi đến cả trước tòa Tổng Lãnh Sự Pháp nơi họ đã gây phiền phức, leo tường vào trong tòa Tổng Lãnh Sự. Chúng tôi biết rõ anh là người lãnh đạo họ, là người đứng sau họ xúi giục làm những việc phi pháp như thế, anh có biết như vậy là phạm pháp không ?* »

Long chưng hửng ! Chàng không biết sẽ bị hạch hỏi về chuyện gì, nhưng hoàn toàn không ngờ lại là chuyện « phạm pháp » lạ lùng này !

Từ năm 1977, Long đã nộp đơn xin xuất cảnh theo diện con lai sau khi đã có giấy « thị thực định cư » của chính phủ Pháp. Lúc đó mừng hí hửng, tưởng vài tuần hay vài tháng là đã có thể leo lên máy bay qua Paris, nổi tiếng thế giới với danh hiệu « kinh đô ánh sáng » ! Nhưng đã hơn hai năm trôi qua vẫn chưa có một dấu hiệu nào là có ai ghé mắt đến hồ sơ của mình.

Vài lần trong một tuần, một cách đều đặn, chàng ra đường Nguyễn Du gần ngã ba Lê Văn Duyệt (nay là Cách Mạng Tháng Tám) để nghe ngóng tin tức « via hè ». Đây là nơi tụ tập những người Việt lai Pháp như chàng, đã nộp đơn xin xuất cảnh đi Pháp theo diện « con lai », đến để nghe ngóng tin tức. « *Tuần này chỉ có 9 trường hợp có giấy xuất cảnh, trong khi tuần trước có 14 người. Đi nhỏ giọt kiểu này phải bao nhiêu năm mới đi hết mấy ngàn người ?* » Đại khái những trao đổi via hè đường Nguyễn Du là như thế. Mỗi tuần có một cuộc họp giữa cơ quan xuất cảnh của Việt Nam và đại diện tòa Tổng Lãnh Sự Pháp để quyết định danh sách được xuất cảnh trong tuần tới, rồi danh sách được công bố tại cơ quan ở đường Nguyễn Du này. Lúc đó mỗi tuần chỉ có một chuyến bay của hãng Air France.

Ngoài tin tức chính xác về danh sách những người được giấy xuất cảnh trong tuần, còn có rất nhiều tin đồn. Cũng như mọi tin đồn từ xưa đến nay, thường chỉ là « vô căn cứ », nhưng vẫn được loan truyền rộng rãi, vì ai cũng nuôi hy vọng. Có một lúc nhiều người há hức chờ đợi chính quyền Pháp cử một chiếc tàu thủy lớn đến Sài Gòn chở hết con lai và gia đình họ qua Pháp. Đó là tin đồn dai dẳng nhất trong suốt hơn hai năm Long đến đường Nguyễn Du ngóng tin !

Tại đây, người được nhắc tên nhiều nhất, ai cũng biết, đó là ông Năm Thạch. Chẳng ai biết ông tên thật là gì, chức vụ chính thức là gì, nhưng chắc chắn là con người quyền uy nhất ở cơ quan công an lo về xuất cảnh trên đường Nguyễn Du này. Nhiều lần ông ra cửa cơ quan giải thích với đám con lai đến ngóng tin tức, nêu thắc mắc sao chỉ cho đi nhỏ giọt mỗi tuần mười người thì đến 10 năm nữa cũng chưa đi hết. Ông giải thích : « *Chúng tôi không làm khó dễ các anh chị, nhưng phía Pháp chỉ nhận mỗi tuần chừng đó người. Chúng tôi giữ anh chị lại để làm gì ? Chỉ mong cho tất cả ra đi càng sớm càng tốt thôi !* »

Không biết thực hư ra sao, nhưng nghĩ cho kỹ thì cách giải thích này hợp lý. Chính quyền cộng sản chỉ muốn tống khứ đám con lai đi cho rảnh mắt, giữ họ lại để làm gì ? Nếu nói kéo dài ra để tìm cách ăn tiền hối lộ thì chắc chắn không đúng, vì đại đa số con lai đều sống trong cảnh vất vưởng, đủ ăn là mừng lắm rồi, tiền đâu ra để hối lộ ? Nhiều người không hiểu tại sao nước Pháp giàu có như thế, đã có lòng nhân đạo nhận con lai, sao không nhận nhanh chóng mà kéo dài ra thế ? Sau này Long qua Pháp rồi mới hiểu là vấn đề xã hội của một nước tây phương không đơn giản tí nào. Thời điểm đó phong trào vượt biên đang lên, nước Pháp cũng như các nước phương tây khác, đứng đầu là Hoa Kỳ, đang tiếp nhận người tị nạn khá nhiều. Phải làm sao cho họ hội nhập được vào một xã hội rất khác với xã hội mà họ sống trước kia, không phải chuyện dễ. Phải có thời gian để học tiếng Pháp, thời gian để học một nghề mới nếu nghề nghiệp hay bằng cấp trước kia ở Việt Nam không dùng được bên Pháp, v.v. Nên chính phủ Pháp không muốn nhận một lúc hàng ngàn người. Điều này cũng còn tùy thuộc vào chính sách của Pháp, thay đổi mỗi lần có chính phủ mới, phe tả hay phe hữu.

Khi được ông Năm Thạch cho biết sơ dĩ con lai chỉ được đi nhỏ giọt là do phía Pháp kìm hãm, nhiều người làm đơn gửi đến Tòa Tổng Lãnh Sự Pháp, xin cứu xét sớm trường hợp của mình, vì sau khi nộp đơn có nhiều người bị mất việc làm tại địa phương, sống vất vưởng. Có một lúc, có cả một số thanh niên rủ nhau leo tường vào trong Tòa Tổng Lãnh Sự trên đường Hồng Thập Tự, với hy vọng làm áp lực với chính phủ Pháp sớm giải quyết trường hợp của họ. Nhưng dĩ nhiên họ bị nhân viên an ninh của Pháp tống ra ngoài và lập tức bị công an Việt Nam bắt.

Trong những lần ông Năm Thạch ra ngoài cửa tiếp xúc với đám đông, Long cũng có dịp trình bày trường hợp của mình : « *Tôi đã có thị thực nhập cảnh vào Pháp, tức là về phía Pháp đã nhận tôi rồi, bây giờ chỉ còn chờ xuất cảnh của Việt Nam, sao tôi vẫn không được giấy xuất cảnh ?* » Khi được hỏi và Long giải thích thêm là « thị thực nhập cảnh của Pháp là vì tôi dạy trường Pháp », chàng được trả lời ngay là hiện nay chỉ xét diện con lai, chưa xét đến diện của Long¹.

Khi Long dò hỏi phía Pháp qua các bạn người Pháp cùng dạy trường Colette, chàng được trả lời là phía Pháp chỉ nhận những con lai trong thời kỳ có « quân đội viễn chinh Pháp qua Đông Dương », tức là từ năm 1945 đến 1956. Chàng sinh năm 1944, không nằm trong diện này. Thật là trở trêu ! Long nằm trong 2 « diện » được đi Pháp, nhưng nó treo cẳng gông nên chàng cứ phải ngồi chờ. Một đằng là làm việc cho Pháp, phía Pháp nhận nhưng phía Việt Nam chưa giải quyết. Một đằng là con lai, phía Việt Nam nhận đơn nhưng phía Pháp lại bảo « Không được ! » Đành cho là cái số chưa được đi thì ráng chờ thôi !

Trở lại buổi sáng ngày 26-12-1979, người công an thăm vấn Long nói thêm : « *Chính anh là người giúp họ viết đơn tiếng Pháp để khiếu nại, anh có xác nhận điều này không ? Chính anh là người xúi giục họ leo tường trái phép vào trong Tòa Tổng Lãnh Sự, anh nghĩ sao về hành vi phạm pháp này ?* »

Tới đây thì Long trong bụng thở phào ra nhẹ nhõm, vì chàng biết chắc công an chẳng biết thấu đáo những gì xảy ra ở lê đường Nguyễn Du cũng như trước cổng Tòa Tổng Lãnh Sự Pháp đường Hồng Thập Tự. Họ chỉ « bắt nọn » theo kiểu đàn áp người yếu bóng vía thôi.

Biết vậy nên Long bình tĩnh trả lời : « *Dĩ nhiên là tôi giúp họ viết đơn bằng tiếng Pháp khi họ nhờ tôi, có khi họ phải thuê người khác viết vì chưa quen tôi, đến khi đưa bản đó cho tôi xem, tôi lại phải sửa nhiều chỗ viết không đúng văn phạm. Có thể nói trong đám con lai hay ra tụ tập ở đường Nguyễn Du nghe ngóng tin tức, tôi là người có học nhất và thành thạo Pháp ngữ, tôi giúp người khác viết một lá đơn, tôi xem đó là một bổn phận giúp người ít học. Nội dung hoàn toàn chỉ là để tá khổ và xin được cứu xét sớm, có gì gọi là sai trái ? Còn về chuyện leo tường vào bên trong Tòa Tổng Lãnh Sự, tôi hoàn toàn không biết trước khi sự việc xảy ra. Khi nó xảy ra rồi tôi còn khuyên mọi người không nên có những hành vi trái phép như vậy, vì không có lợi gì cả. Đừng tưởng nhảy vào trong thì được người ta bảo vệ như*

những người phản kháng về chính trị, mà họ sẽ tống mình ra và sẽ bị công an bắt, có khi phải vào tù, biết chừng nào mới được đi ? »

Cuộc thăm vấn càng đi vào chi tiết, Long càng cảm thấy yên tâm, vì chàng dần dần nhận ra lý do công an gọi chàng đến : họ đã bắt đầu xét đến hồ sơ của chàng.

Và chàng chắc chắn mình đoán đúng, khi sau những cáo buộc vu vơ, thật ra chỉ là « mấy món ăn chơi » của buổi thăm vấn này, người công an chuyển đề tài : *« Anh là một trí thức, anh đang dạy ở trường Đại Học, sao anh lại muốn đi Pháp ? Anh có biết là hiện nay đang cần những người trí thức như anh để xây dựng lại đất nước đã bao lâu bị tàn phá bởi chiến tranh do bọn Mỹ Ngụy gây ra không ? »*

« Đất nước cần đến những trí thức như mình ! » Đó là điều mà Long cũng đã nghĩ đến vào những ngày đầu tháng 5 năm 1975. Nhưng qua gần 5 năm cọ xát với thực tế, điều rõ ràng là người ta cần chuyên viên, kể cả trí thức, để xây dựng lại đất nước, nhưng là một đất nước « theo kiểu của người ta ». Điều này có thể tóm lược trong câu « hồng hơn chuyên ». Nghĩa là người đảng viên cần hơn người chuyên viên. Tại mọi nơi mọi chốn, phải là đảng viên mới được nằm trong hàng ngũ lãnh đạo, người chuyên viên dù có giỏi cách mấy cũng phải làm việc dưới quyền của đảng viên, đứng với chủ trương « Đảng lãnh đạo, nhà nước quản lý, nhân dân làm chủ ». Cảnh diễn ra nhan nhản là trong nhiều cơ quan, người đứng đầu chẳng biết gì về chuyên môn cả, hoặc chỉ biết những điều sơ đẳng, nhưng vì không đủ đảng viên có trình độ nên vẫn phải tìm những người như thế để lãnh đạo.

Quan trọng hơn nữa, tương lai con cái của giai cấp « nguy quân nguy quyền » không biết sẽ ra sao, trước mắt thấy rõ ràng là chúng có giỏi đến đâu cũng không qua được các kỳ thi tuyển vào đại học, vì là thi theo kiểu « học tài thi lý lịch ».

Nhưng Long không thể trả lời thẳng thừng là chàng phải ra đi vì chàng không chấp nhận chế độ toàn trị của cộng sản, không chấp nhận trong một nước chỉ có một đảng áp đặt lên mọi người chính sách mà họ cho là « dân chủ nhất », không chấp nhận người dân bị tước đoạt mọi quyền tự do, không chấp nhận chế độ cấm đoán mọi hoạt động kinh tế tư nhân đang đưa đất nước lụn bại về mọi mặt... Không, chàng không thể trả lời như thế, dù ai cũng biết bao nhiêu người tìm cách ra đi, kể cả liệu mình vượt biên, là vì những lý do như thế. Mọi người đều biết, kể cả người công an đang thăm vấn chàng. Biết nhưng không nói. Trong chế độ này, mọi người đều có hai cách nói, một để dùng « chính thức » khi phải nói công khai, một để dùng « trong riêng tư ». Hai cách nói thường trái ngược hẳn nhau. Con người không ai còn dám nói thật lòng mình, dần dần thành một tập quán, xem như chuyện đó là bình thường, cần « sống còn » nên phải « giả đại qua ải » cho xong chuyện ! Hậu quả của tập quán này là cả một xã hội xây dựng trên dối trá, đến bao lâu mới tẩy xóa được cái tập quán tai hại đó ?

Biết vậy, nhưng Long cũng phải dùng « lưỡi gổ » để trả lời khi bị hạch hỏi về chuyện tại sao không ở lại xây dựng đất nước mà lại muốn ra đi : *« Cha tôi là người Pháp, nay chính phủ có lòng nhân đạo cho tôi qua Pháp để tôi có phương tiện tìm lại gia đình bên nội, tôi cảm ơn chính phủ về chuyện này. Còn việc xây dựng đất nước, tôi nghĩ qua Pháp tôi có điều kiện để phát huy khả năng của tôi nhiều hơn, và như thế tôi có thể còn giúp xây dựng đất nước Việt Nam hiệu quả hơn là ở trong nước. Tất cả tùy thuộc vào tâm lòng của mình thôi. »*

Đại khái chất vấn và đối đáp kiểu lưỡi gổ như thế, Long không hề chùn chân. Cuộc thăm vấn kéo dài gần hai giờ đồng hồ, một bên đặt câu hỏi càng ngày càng hóc búa, một bên dùng lưỡi gổ để trả lời. Long chắc chắn là người công an ngồi trước mặt chàng cũng hiểu là chàng trả lời cho qua chuyện, không thực lòng mình, nhưng công việc họ phải làm thì cứ làm, vậy thôi...

Cuối cùng cuộc thăm vấn cũng chấm dứt, anh chàng công an đứng lên, và lần đầu tiên nét mặt khó đăm đăm bỗng nở một nụ cười : *« Anh không biết tôi nhưng tôi biết anh từ lâu rồi, từ khi anh còn làm được sĩ trong bệnh viện Bảo Lộc. Niên khóa 1971-72 anh có thêm công việc thứ hai là dạy toán ở trường trung học Bảo Lộc. Lúc đó tôi là đồng nghiệp của anh, tôi dạy văn cùng trường với anh. »*

Thật là một bất ngờ quá sức tưởng tượng của Long. Anh chàng công an này đã có lúc là đồng nghiệp của mình ? Vậy là anh chàng đã hoạt động nằm vùng từ thời đó, vì theo chàng hiểu, làm công an ở cấp thành phố phải có một quá trình công tác lâu dài và phải có khá nhiều tuổi đảng. Long chưa biết trả lời ra sao thì anh chàng nói tiếp :

« Cũng nói thật cho anh mừng, sở dĩ có buổi làm việc hôm nay vì hồ sơ của anh bắt đầu được cứu xét rồi đó. »

---

¹ Đúng như lời Năm Thạch giải thích, diện « làm việc cho một cơ quan Pháp » chỉ được xét vào năm 1982, 5 năm sau khi những người trong diện này cầm tờ giấy « thị thực định cư » của Pháp cấp, và hy vọng được đi ngay ! Cũng có những trường hợp ngoại lệ đi trước 1982, nhưng rất hiếm hoi. Sau này, khi Năm Thạch không còn làm tại cơ quan xuất cảnh nữa, báo chí loan tin ông bị ám sát tại nhà. Báo không nói rõ nguyên nhân cũng như kết quả điều tra vụ án mạng này.